

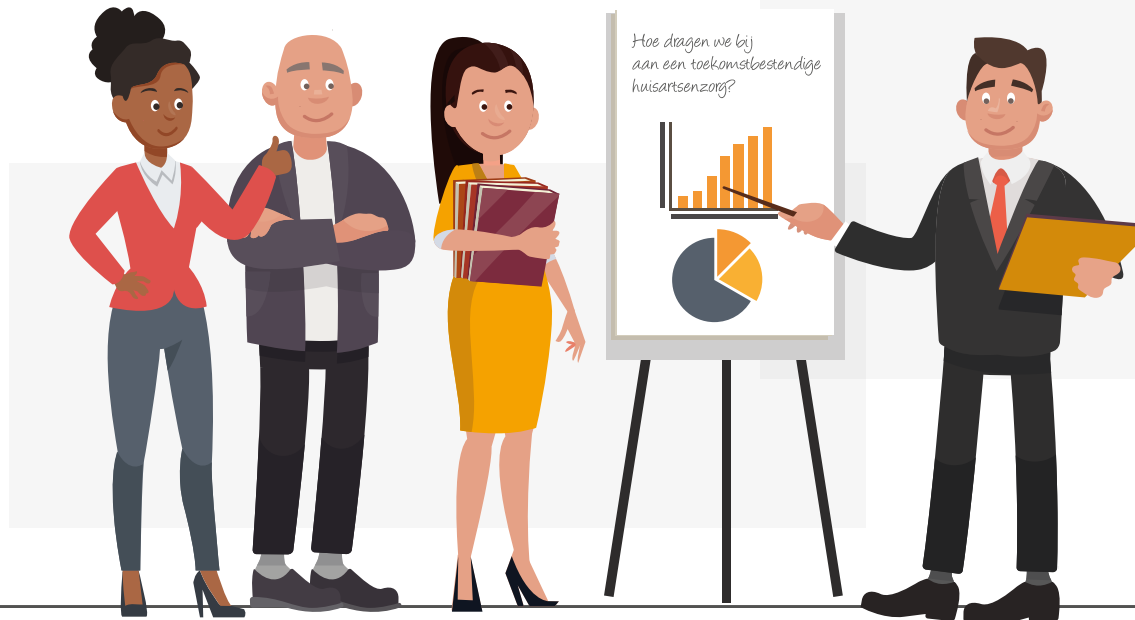
Zicht op regionale capaciteit en arbeidsmarktvragestukken huisartsenzorg

Hoe dragen we bij aan een toekomstbestendige huisartsenzorg? Een vraag die veel partijen ieder vanuit hun eigen perspectief bezighoudt. Tevens een vraag die pas beantwoord kan worden wanneer er een juist inzicht is in de veranderende zorgvraag van patiënten, de inzet van de verschillende professionals werkzaam in het huisartsteam en de knelpunten die zich (gaan) voordoen in vraag en aanbod van deze professionals. Daarbij is ook van belang om zicht te krijgen op het aantal mensen dat opgeleid wordt voor de huisartsenzorg.

SSFH, Transvorm en Robuust hebben Nivel en Prismant in de zomer 2018 de opdracht gegeven om een pilotonderzoek te doen bij huisartspraktijken, zorggroepen, huisartsenposten en het onderwijs om meer zicht te krijgen op de regionale capaciteit en arbeidsmarktvragestukken binnen de huisartsenzorg. Dit onderzoek werd uitgevoerd in acht regio's: Zuidoost-Brabant,

West-Brabant, Midden-Brabant, Noordoost-Brabant, Rotterdam Rijnmond, Groot Amsterdam, Zaanstreek-Waterland en Zeeland. De factsheets hebben de discussie en aanpak in de regio's rondom de arbeidsmarkt in de huisartsenzorg op gang gebracht. Het heeft SSFH doen besluiten de gegevens ook voor de andere 20 arbeidsmarktregio's te laten opleveren.

In de factsheets is getracht een zo goed mogelijk beeld te schetsen van de balans tussen vraag en aanbod binnen de huisartsenzorg, nu en in de toekomst. Deze factsheet is dan ook bedoeld als aanleiding om met de regionale stakeholders (gezondheidscentra, zorggroepen, huisartsenposten, LHV kring, ROS, regionale werkgeversorganisaties, huisartsen-groepen, gemeenten, onderwijs etc.) over de regionale arbeidsmarkt huisartsenzorg in gesprek te gaan en knelpunten op te lossen door een gezamenlijke aanpak. SSFH zet zich in voor het structureel beschikbaar hebben van data op regionaal niveau ter ondersteuning van deze gesprekken.

Toelichting op onderzoeksmethoden

Deze factsheet is grotendeels gebaseerd op een enquête uitgezet onder huisartspraktijken in de regio Utrecht waarbij een respons van 19% is behaald. Deze respons is gewogen naar praktijkvorm (solo- duo- of groepspraktijk), zodat deze verhoudingen hetzelfde zijn als in de populatie.

Bij de analyse dient rekening te worden gehouden met de relatief lage respons. Het is dus belangrijk te realiseren dat het - zeker bij cijfers zoals bijvoorbeeld met betrekking tot de capaciteit van huisartsenzorg - gaat om schattingen van het totaal in een regio op basis van de beschikbare respons. De praktijkvragen zijn door één persoon ingevuld. De antwoorden, vooral wat betreft ervaringen en inschattingen, zijn dus vanuit het perspectief van deze persoon. Hierdoor weerspiegelen ze mogelijk niet de opvattingen van iedereen binnen deze praktijken en instellingen.

Daarnaast is de factsheet gebaseerd op data verzameld bij het ROC Midden Nederland, de onderwijsinstelling voor doktersassistenten in de regio Utrecht. Cijfers over het niet-bekostigde¹ onderwijs zijn niet beschikbaar. Er is daarom gerekend met de landelijke verhouding tussen bekostigd en niet-bekostigd onderwijs, respectievelijk 55% en 45%. De prognoses zijn onder meer gebaseerd op zorggebruik cijfers van Vektis en de personeelsgegevens vanuit het pensioenfonds huisartsen en het pensioenfonds Zorg en Welzijn.

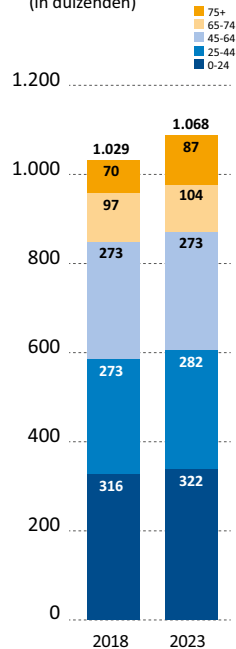
Voor een volledige beschrijving van de in dit onderzoek gebruikte methoden, zie de methodologische verantwoording <https://www.nivel.nl/nl/publicaties>

¹ Particulier onderwijs.

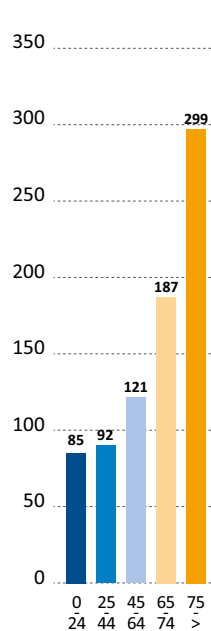
De vraag naar huisartsenzorg in Utrecht

Voor een toekomstbestendige huisartsenzorg is het belangrijk om te weten hoe de vraag naar zorg zich zal gaan ontwikkelen. Dit wordt voor een groot deel bepaald door de bevolkingsontwikkeling. Het totaal aantal inwoners in Utrecht zal tot 2023 groeien met 3,8% van krap 1,03 miljoen naar krap 1,07 miljoen. Alle leeftijdscategorieën groeien, waarbij de groep 75+ het sterkst groeit met bijna 24%. De gemiddelde kosten per inwoner aan huisartsenzorg (exclusief de kosten van het inschrijftarief) zijn hoger voor de oudere groepen: de groep 75+ kost per inwoner gemiddeld 3,5 maal zoveel als de groep tot 25 jaar.

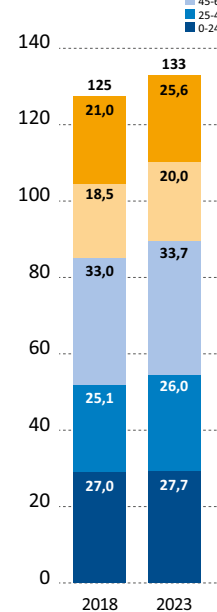
Inwoners Utrecht
(in duizenden)

Kosten huisartsenzorg per inwoner
(exclusief inschrijftarief)

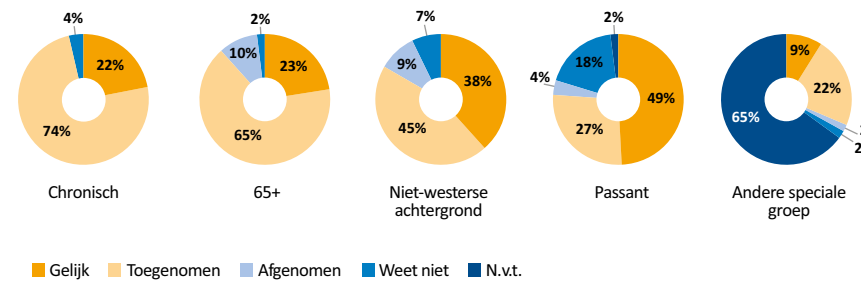

Kosten huisartsenzorg per leeftijdsgroep
(in miljoenen euro)

Bron: Vekts en Primos; bewerking Prismant

Verandering patiëntpopulatie afgelopen 5 jaar

Op basis van de veranderende samenstelling van de populatie is de te verwachten stijging van het gebruik van huisartsenzorg, uitgedrukt in kosten (exclusief inschrijftarief) in de regio Utrecht 6,8% (van € 124,7 naar € 133,1 mln). Deze stijging ligt een stuk hoger dan de groei van het aantal inwoners (3,8%). De samenstelling van de patiëntenpopulatie is voor de meeste praktijken de afgelopen 5 jaar flink

veranderd, wat kan leiden tot een inhoudelijke verandering van de zorgvraag. Vooral het aantal chronisch patiënten is toegenomen net als het aantal patiënten ouder dan 65 jaar. Meer dan de helft (61%) van de praktijken geeft tevens aan met seizoenschommelingen te maken te hebben, een kleine 13% zelfs in sterke mate. Vaak wordt hierbij het griepseizoen en ziekte in de wintermaanden als oorzaak genoemd.

Bron: Nivel praktijkenquête 2018 (gewogen cijfers, zie methodologische verantwoording)

Het aanbod van huisartsenzorg binnen huisartsenpraktijken in Utrecht

Om inzicht te krijgen in het huidige aanbod aan huisartsenzorg is met de praktijkenquête inzicht verkregen in hoeveel mensen er in de huisartsenpraktijk werken, wat de functiemix is van huisartsenteams en wat de verdeling is in 'productie' in het huisartsteam. De toekomstige ontwikkeling in de capaciteit van huisartsenzorg is bepaald aan de hand van instroom en uitstroom. Het aantal deelnemers aan opleidingen en het aantal stage- en opleidingsplaatsen bepaalt voornamelijk de instroom, de leeftijdsverdeling van verschillende beroepen binnen de huisartsenzorg is de belangrijkste voorspeller van de uitstroom.

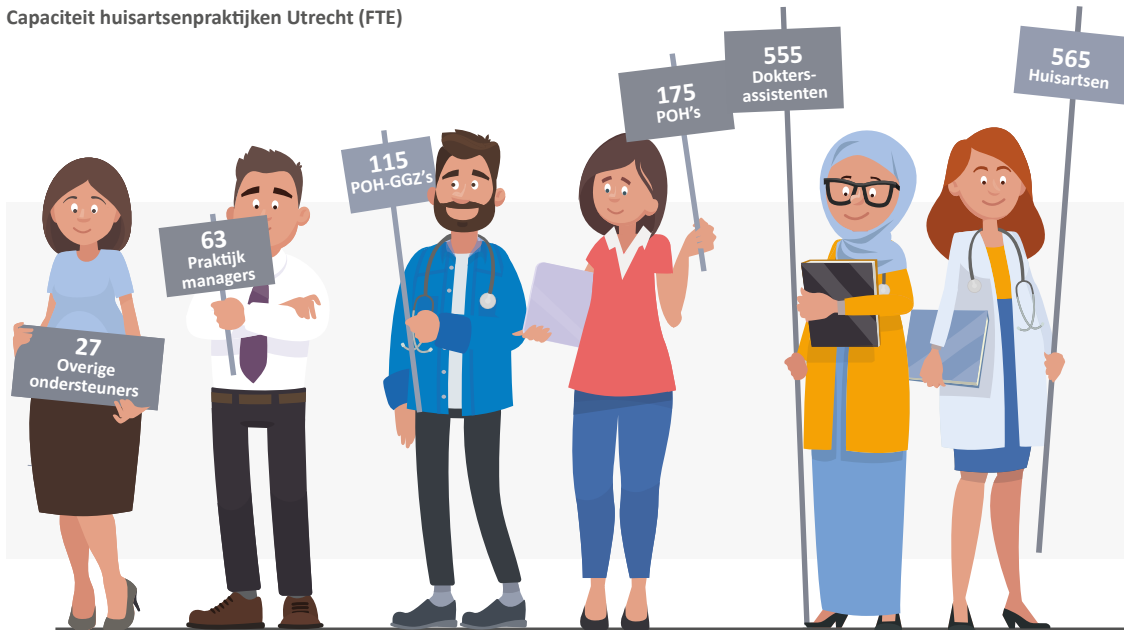
Huidige capaciteit huisartsenpraktijken

De 273 huisartspraktijken in Utrecht hebben gemiddeld genomen een patiëntenpopulatie van 3.973 patiënten. Per 1 fte huisarts komt dat neer op gemiddeld 1.918 patiënten. De zelfstandig gevestigde huisartsen in Utrecht werken met hun collega's in loondienst en als waarnemers meer dan 565 FTE (310 FTE door gevestigde huisartsen, 156 FTE door waarnemers, 99 FTE door HID(HA)'s).

Zij worden binnen hun praktijken voornamelijk ondersteund door 555 FTE aan doktersassistenten en 290 FTE aan praktijkondersteuners. De capaciteit aan praktijkmanagers in de regio is met 63 FTE relatief groot, net als de capaciteit van 27 FTE aan 'overige ondersteuners' (verpleegkundig specialisten, physician assistants en sociaal psychiatisch verpleegkundigen).

In Utrecht werken:
de huisartsen gemiddeld 0,57 FTE², de POH's 0,34 FTE, de POH-GGZ 0,28 FTE en de doktersassistenten 0,51 FTE.

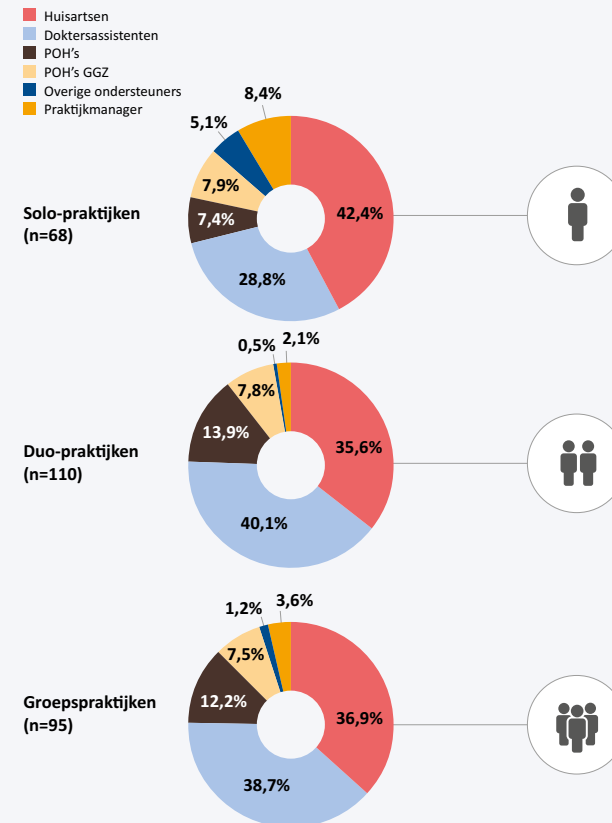
Capaciteit huisartsenpraktijken Utrecht (FTE)

Bron: Nivel praktijkenquête 2018 (gewogen cijfers, zie methodologische verantwoording)

Van de 273 huisartsenpraktijken zijn er 68 solo-, 110 duo-, en 95 groepspraktijken. De samenstelling van het huisartsteam (naar FTE) verschilt naar type praktijk, maar niet veel. Doktersassistenten hebben het grootste aandeel in de totale capaciteit in FTE in duo- en groepspraktijken maar niet in solo-praktijken (29%). Voor de solo-praktijken valt ook op dat praktijkmanagers relatief een groot aandeel hebben van 8%.

Gemiddelde verdeling capaciteit binnen de huisartsenpraktijk

Bron: Nivel praktijkenquête 2018 (gewogen cijfers, zie methodologische verantwoording)

In de praktijk-enquête is ook gevraagd hoe het aantal consulten van de huisartsenpraktijken verdeeld is naar functie.

Zoals verwacht wordt het grootste aandeel van de consulten uitgevoerd door de huisarts (64%). POH's nemen samen 20% van de consulten voor hun rekening en doktersassistenten 14%.

² 1 FTE Huisartsen: 59,3 uur per week, 1 FTE POH/POH-GGZ/doktersassistent: 38 uur per week.

Opleidingen in de huisartsenzorg in Utrecht

De toekomstige capaciteit aan huisartsenzorg in Utrecht wordt voor een belangrijk deel bepaald door de instroom vanuit de opleidingen. Hierbij zijn stage- en opleidingsplaatsen van groot belang. Voor de doktersassistenten en praktijkondersteuners is deze uitgevraagd bij de opleidingsinstellingen in de regio.

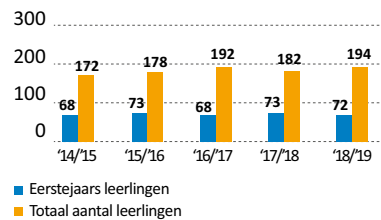
Doktersassistenten

De behoefte aan stageplaatsen neemt de laatste jaren toe als gevolg van een grotere instroom van leerlingen in zowel het bekostigd als het niet-bekostigd onderwijs. Het aandeel niet-bekostigd onderwijs is gebaseerd op de landelijke verhouding tussen bekostigd en niet-bekostigd onderwijs, respectievelijk 55% en 45% voor schooljaar 2016-2017. Het onderwijs geeft aan steeds meer moeite te hebben om alle leerlingen een stageplaats in de huisartsenzorg of in het ziekenhuis aan te bieden. Wanneer stageplaatsen voor doktersassistenten vanuit huisartsenzorg

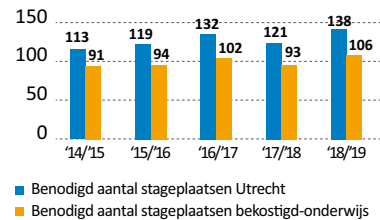
minder worden opengesteld aan onderwijsinstellingen ontstaat een tekort aan stageplaatsen en daarmee zal de instroom op de arbeidsmarkt van doktersassistenten geremd worden.

Onderwijsinstellingen in Utrecht geven aan dat voor het schooljaar 2018/2019 74 stageplaatsen voor doktersassistenten in de huisartsenzorg nodig zijn. De vraag naar stageplaatsen vanuit het onderwijs is het laatste jaar licht gestegen. Dit is exclusief de stageplaatsen benodigd vanuit het ziekenhuis.

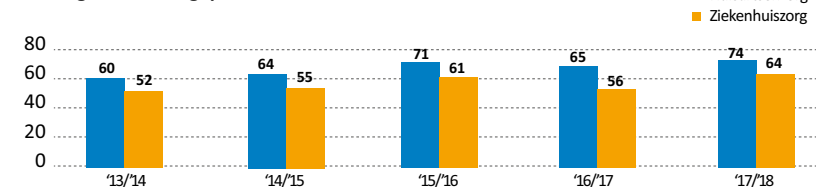
Aantallen doktersassistenten in opleiding

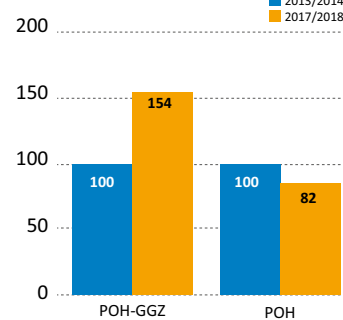
Benodigd aantal stageplaatsen doktersassistenten

Benodigd aantal stageplaatsen doktersassistenten naar branche

Landelijke ontwikkeling aantal studenten POH en POH-GGZ

Praktijkondersteuners

Voor praktijkondersteuners is de stagesituatie afwijkend ten opzichte van de doktersassistenten. Wanneer een student geen stageplaats heeft, kan niet gestart worden met de opleiding. Hierdoor is het aantal studenten altijd gelijk aan het aantal stageplaatsen. De opleiding voor praktijkondersteuner (POH en POH-GGZ) wordt aangeboden via hogescholen en zijn niet aan een regio gebonden. Hierdoor is het niet mogelijk om een hogeschool één op één aan een regio te koppelen.

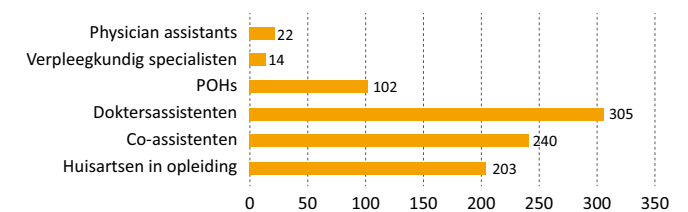
Landelijk gezien is wel inzichtelijk dat het aantal studenten voor de opleiding POH-GGZ fors is toegenomen tussen 2013 en 2017. Hier staat tegenover dat het aantal studenten voor POH is afgenomen tussen 2013 en 2017. De opleidingsinstellingen geven aan dat de hoofdreden hiervoor is dat klassen vaker niet door kunnen gaan wegens gebrek aan stageplaatsen. Dit is een aandachtspunt voor toekomstige instroom van praktijkondersteuners in de huisartsenzorg.

Stageplaatsen en stagiairs voor alle functies binnen de huisartsenpraktijken

De verhouding van het aantal stage- en opleidingsplaatsen naar functie komt redelijk overeen met de samenstelling van het huisartsteam naar functie; voor doktersassistenten zijn de meeste plaatsen beschikbaar, daarna voor de co-assistenten en huisartsen in opleiding en de POH's. De huidige bezetting van de plaatsen door stagiairs is bij vrijwel alle functies veel lager dan het aantal beschikbare stage- en opleidingsplaatsen per jaar. Een gedeeltelijke verklaring hiervoor is dat de meeste stages korter zijn dan een jaar en het aantal stagiairs is opgegeven voor de peildatum van enquëtering.

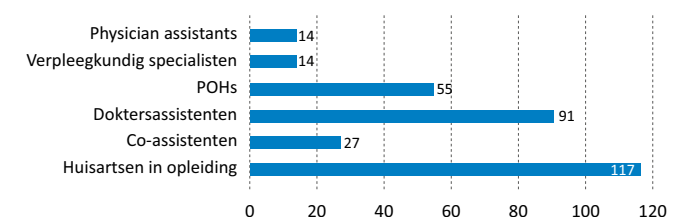
Stageplaatsen naar functietype

Gemiddeld aantal plaatsen beschikbaar per jaar binnen huisartsenpraktijken

Stagiairs naar functietype

Aantal in opleiding in de huisartsenpraktijken (peildatum mei-juni 2018)

³ Particulier onderwijs.

Aansluiting tussen vraag en aanbod in Utrecht en omgeving

Prognoses ontwikkeling capaciteit

Om te bepalen waar de huisartsenzorg in de toekomst knelpunten kan verwachten binnen het huisartsteam, moet de verwachte vraag naar personeel en het verwachte aanbod van personeel met elkaar vergeleken worden.

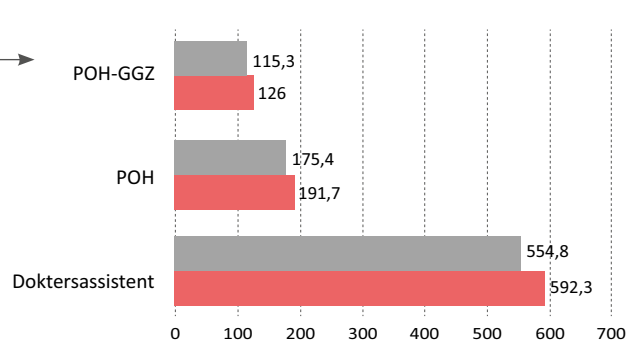
POH's en doktersassistenten

De vraagontwikkeling naar POH's en doktersassistenten in Utrecht en omgeving, uitgedrukt in FTE en gebaseerd op de demografische ontwikkelingen in de regio, ziet er als volgt uit:

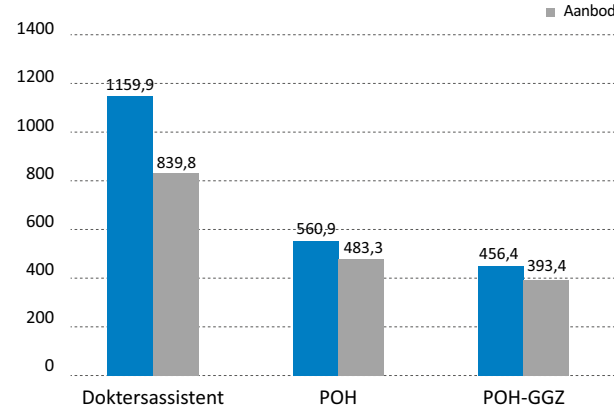
Het benodigd aantal FTE POH en POH-GGZ zal de komende 5 jaar groeien met 9,3%, voor doktersassistenten met 6,8%. De verwachte vraag naar POH's en doktersassistenten is vergeleken met het verwachte aanbod in 2023. Dit aanbod is berekend op basis van de huidige capaciteit, vermeerderd met de verwachte instroom aan gediplomeerden doktersassistenten en praktijkondersteuners in de regio én verminderd met de verwachte uitstroom door pensionering en baanwisseling. Zo ontstaat een prognose voor de aansluiting tussen vraag en aanbod, die we uitdrukken in personen. De figuur hieronder laat zien hoe groot in 2023 het tekort of overschot zou zijn aan doktersassistenten en POH's en hoeveel personen extra zou moeten worden aangetrokken of afgestoten of dit verschil op te lossen.

Voor POH en POH-GGZ is vraag en aanbod in Utrecht en omgeving niet in evenwicht en volgt uit de prognoses een groot tekort. Ook voor de doktersassistenten worden forse tekorten verwacht. Voor alle drie de functies moet een groot aantal personen worden aangetrokken om deze tekorten op te vangen.

Verwachte vraagontwikkeling van werkzame doktersassistenten, POH en POH-GGZ 2018-2023 (FTE)

Balans vraag en aanbod in 2023, uitgedrukt in personen

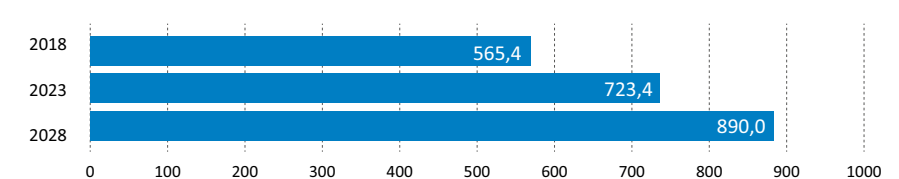

Huisartsen

Gegeven de opmerkingen die opgenomen zijn in de methodisch verantwoording kan voor Utrecht en omgeving met enige voorzichtigheid geschat worden wat de in- en uitstroom van huisartsen zal zijn over 5 en 10 jaar. Geschat wordt dat binnen 5 jaar 11% van de huisartsen zal uitstromen, binnen 10 jaar 23%. Dit wordt gecompenseerd door een geschatte instroom van ruim 69

huisartsen per jaar. Op basis hiervan zou de huidige huisartsen-capaciteit van 565 FTE toenemen tot 723 FTE over 5 jaar, en tot 890 FTE over 10 jaar. De stijging van de capaciteit van 28% in de komende 5 jaar, zou ruimschoots voldoende zijn om de groei in de verwachte zorgvraag van 6,8% in dezelfde periode (zie hiervoor) op te vangen.

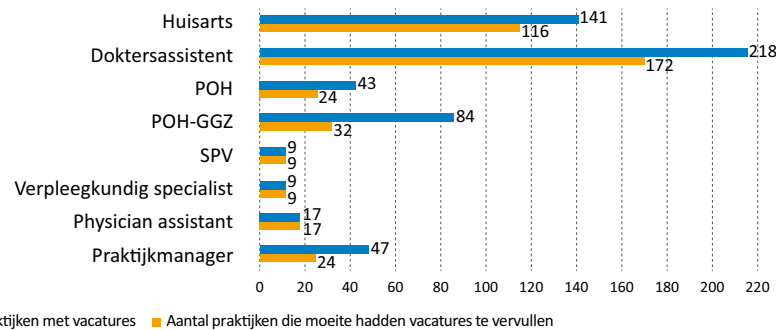
Huidige en verwachte capaciteit aan huisartsen in Utrecht in FTE (2018-2028)

Huidige ervaren capaciteitsproblemen

Naast ontwikkelingen in vraag naar en aanbod van huisartsenzorg is het belangrijk inzicht te hebben in de mate waarin nu capaciteitsproblemen ervaren worden. Dit betreft openstaande vacatures, verwachte tekorten, werkdruk en patiëntenstop.

Aantal praktijken met openstaande functies afgelopen 12 maanden (aug. 2017 - aug. 2018)

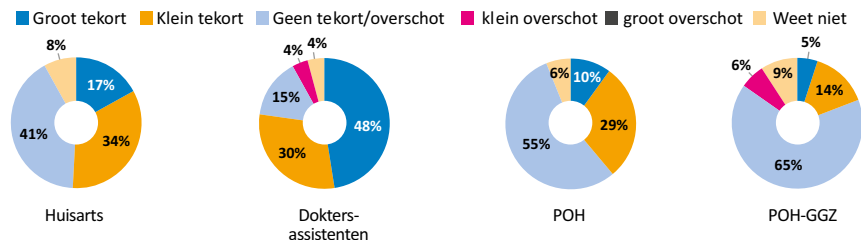
Bron: Nivel praktijkenquête 2018 (gewogen cijfers, zie methodologische verantwoording)

Hoewel er gezien de totale capaciteit in de regio relatief veel praktijken openstaande vacatures hadden, verschilt het per functie hoe lastig deze te vervullen zijn. De meeste moeite gaf het invullen van een vacature voor een huisarts (82%) en een doktersassistent (79%). Ook de functies van sociaal-psychiatisch verpleegkundige, verpleegkundig specialist en physician assistant waren altijd lastig te vervullen, maar hier

ging het om een klein aantal vacatures. Naast vacatures in het afgelopen jaar hebben huisartsen-praktijken ook een beeld van tekorten die in het komend jaar gaan ontstaan binnen de praktijk door bijvoorbeeld pensionering of het toenemen van vraag naar een specifiek soort zorg. Voor de toekomst verwachten huisartsenpraktijken in Utrecht met name een tekort aan doktersassistenten en huisartsen.

Bron: Nivel praktijkenquête 2018 (gewogen cijfers, zie methodologische verantwoording)

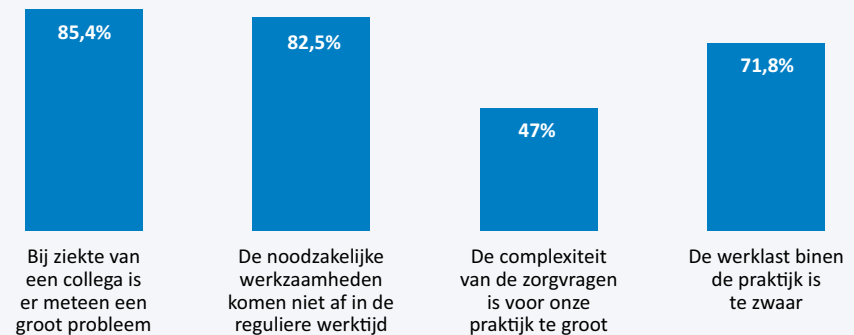
Verwachte ervaren tekorten

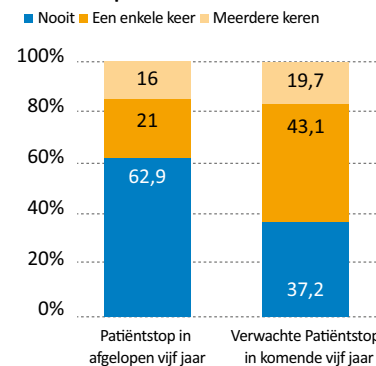
Werkdruk

De ervaren werkdruk is groot in de huisartsenpraktijken in Utrecht. Met name huisartsen en doktersassistenten ervaren een hoge werkdruk. De helft (51%) van de praktijken heeft te maken met (bijna) dagelijks uitlopende spreekuren en ruim 4 van de 5 geven aan bij ziekte van 1 van de collega's meteen een groot probleem te hebben. Bij een minderheid van de praktijken heeft in de afgelopen vijf jaar één of meerdere keren een patiëntenstop⁴ plaatsgevonden, maar een meerderheid verwacht dat dit de komende vijf jaar wel voor zal gaan komen.

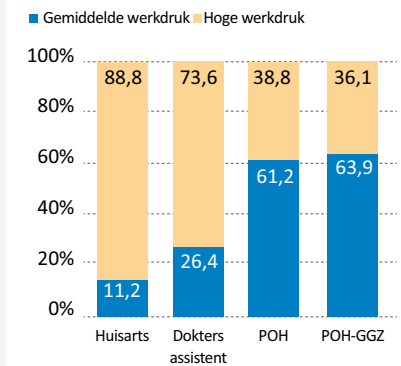
Werkdruk stellingen

Patiëntenstops

Werkdruk naar functie

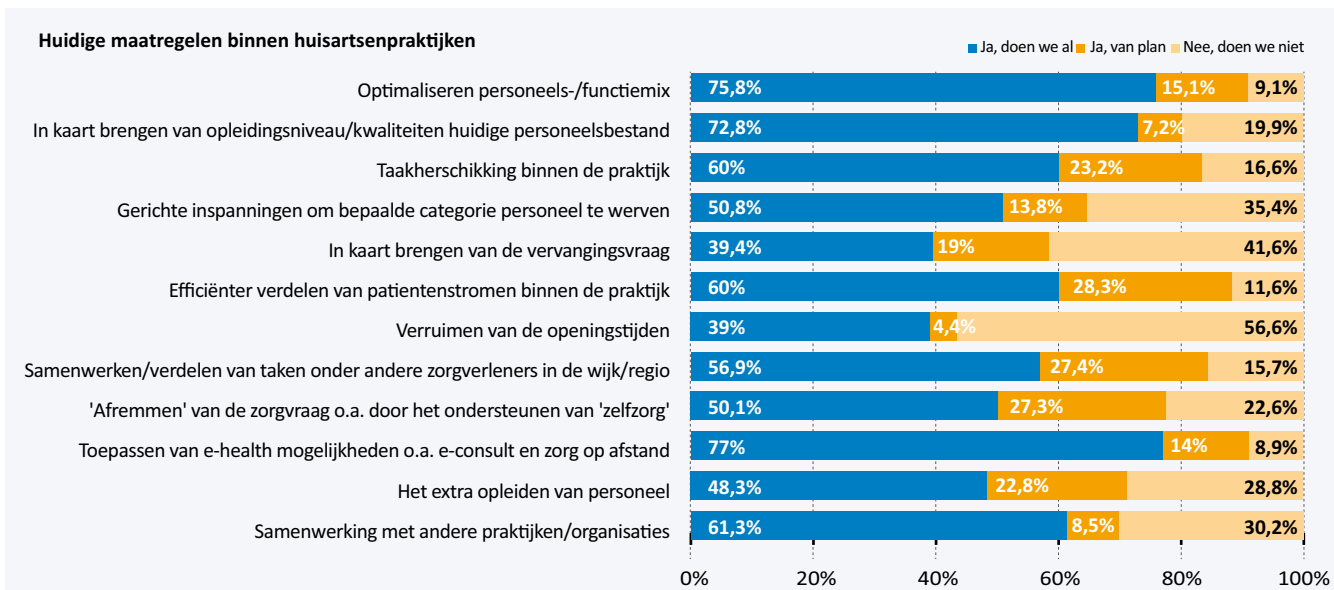
Bron: Nivel praktijkenquête 2018 (gewogen cijfers, zie methodologische verantwoording)

⁴ betekent dat er geen nieuwe patiënten worden ingeschreven.

Oplossingsrichtingen

Een groot deel van de huisartsenpraktijken neemt al maatregelen om aan de toekomstige vraag te kunnen blijven voldoen. Vooral op het toepassen van E-health mogelijkheden wordt ingezet, maar ook op het optimaliseren

van de personeels-/functie mix en het in kaart brengen van het huidige personeelsbestand. Toch zijn er ook maatregelen die nog door minder dan de helft van de praktijken worden genomen.

Bron: Nivel praktijkenquête 2018 (gewogen cijfers, zie methodologische verantwoording)

Huisartsenposten in beeld*

- De huisartsenposten in de regio Utrecht hadden in 2017 149 personen in dienst of ingehuurd die werkzaam waren in het primaire proces (inclusief 0-uren contracten). Gezamenlijk besteden zij 112.500 uur aan zowel directe als indirecte activiteiten (verlof, studie, etc.) op de ANW-zorg te leveren.
- De grootste functiegroep wordt gevormd door de triagisten. In totaal 109 gediplomeerden waren voor de huisartsenposten in 2017 werkzaam, 21 triagisten waren in opleiding.
- In 2017 draaiden de aangesloten huisartsen 23.967 uur achterwacht waarbij zij niet werden opgeroepen.
- In de huisartsenposten waren in 2017 ook Eerstelijns Verpleegkundigen werkzaam, tezamen voor 0,9 fte.

* De cijfers gepresenteerd in dit kader zijn met toestemming overgenomen uit benchmarkgegevens die de Huisartsendienstenstructuren die gevestigd zijn binnen de arbeidsmarktregio's Utrecht, Amersfoort en Gooi- en Vechtstreek aan InEen hebben verstrekt. Omdat 1 organisatie in meerdere regio's locaties heeft, zijn de cijfers verdeeld naar regio op basis van het aantal locaties in die regio.

**AAN
DE SLAG!**

Conclusie

Opvallend voor de regio Utrecht is dat:

- De patiëntenpopulatie verandert naar meer chronisch zieken en meer 65+, wat een veranderende zorgvraag tot gevolg heeft;
- Een groot deel van de praktijken (sterk) te maken heeft met piekbelasting;
- Het aanbod aan stageplaatsen voor doktersassistenten ruim voldoende lijkt om aan de vraag vanuit de opleidingen te voldoen. In de praktijk blijken er vaak minder plaatsen aangeboden te worden dan er in theorie beschikbaar zouden zijn en is vraag en aanbod van stages vooralsnog moeilijk inzichtelijk te maken. Nader onderzoek hiernaar is wenselijk;
- Praktijken aangeven met name een (groot) tekort aan doktersassistenten maar ook aan huisartsen te verwachten; de prognoses ondersteunen dit beeld alleen m.b.t. doktersassistenten waarvoor inderdaad een flinke tekort wordt voorspeld, voor huisartsen wordt juist een flinke toename voorspeld;
- De ervaren werkdruk met name bij huisartsen en doktersassistenten hoog is;
- Het voorzieningenniveau enigszins onder druk staat; 2 van de 5 praktijken kon in de afgelopen 5 jaar tijdelijk geen patiënten meer aannemen vanwege capaciteitsproblemen, en 3 van de 5 verwacht dit voor de komende vijf jaar;
- Er wel door de praktijken gewerkt wordt aan verschillende oplossingen om aan de toekomstige vraag naar personeel te kunnen voldoen.

Gericht beleid lijkt nodig om huisartsen en de ondersteunende professionals te binden aan de regio om zo aan de toekomstige benodigde capaciteit te kunnen blijven voldoen. Een tekort aan waarnemers kan extra druk leggen op de huisartsenpost. Daarom is het belangrijk beleid in samenhang te ontwikkelen.

De uitdagingen geven voldoende aanleiding om met elkaar in gesprek te gaan over welke maatregelen nodig zijn om de huisartsenzorg in Utrecht toekomstbestendig te maken. Wat in ieder geval van belang is, is te werken aan strategische personeelsplanning, opleidingsbeleid en alternatieve manieren van organiseren om meer balans aan te brengen in vraag en aanbod van ondersteunend personeel. Dat kan op regionaal, lokaal en organisatieniveau. Veel succes daarbij.

Deze factsheet is een eerste aanzet om te komen tot een regionaal beeld van de arbeidsmarkt huisartsenzorg. De werkelijke situatie kan dan ook afwijken van het geschetste beeld in de factsheet. SSFH streeft er naar de data in de toekomst beter inzichtelijk te krijgen. Mocht u suggesties hebben hoe de factsheet voor uw regio verbeterd kan worden dan gaan wij daar graag met u over in gesprek. Info@ssf.nl.

In opdracht van

Stichting Sociaal Fonds
Huisartsenzorg

Uitgevoerd door

